

**ЧОМУ СПІВТВОРЧІСТЬ У СФЕРІ
ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВАЖЛИВА?**

HUMAN FOUNDATION | #MH_UKR

Є дві основні причини, чому співтворчість є важливим підходом у сфері психічного здоров'я: перша пов'язана з правами людини, а друга - з перевагами, які вона приносить з точки зору результатів, впливу та підзвітності.

Перспектива з точки зору прав людини Право на участь

це основне і фундаментальне право людей вирішувати, як приймаються рішення, що впливають на їхнє життя. Політична та громадська участь є наріжним каменем будь-якої демократичної системи. Існують також рамки та інструменти участі для інших контекстів і конкретних груп, наприклад, кілька положень Конвенції про права дитини стосуються участі дітей. Стаття 4 Алма-Атинської декларації про первинну медико-санітарну допомогу 1978 року стверджує, що "люди мають право і обов'язок брати участь на індивідуальній і колективній основі в плануванні та здійсненні своєї охорони здоров'я". Що стосується психічного здоров'я та участі, ми зосереджуємо увагу насамперед на праві на участь людей з проблемами психічного здоров'я та психосоціальними розладами, не забуваючи при цьому про осіб, які їх підтримують. Повна та ефективна участь і залучення людей з проблемами психічного здоров'я та психосоціальними порушеннями в першу чергу відображена в загальних принципах Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (UNCRPD).

Цей принцип нерозривно пов'язаний з іншими правами людини в чинному міжнародному праві; особливий інтерес для цього посібника становлять ті, що стосуються рівності та недискримінації, а також участі в політичному та громадському житті. Комітет ООН з прав людей з інвалідністю визнає, що активна і значуща участь людей з інвалідністю призвела до створення знакового договору про права людини і встановила модель прав людини у зв'язку з інвалідністю. Як наслідок, міжнародне право в галузі прав людини прямо визнає людей з інвалідністю "суб'єктами" всіх прав людини та основних свобод і вимагає їхньої змістовної участі у всіх процесах, що їх стосуються. Поняття "нічого про нас, без нас" сьогодні є наріжним каменем міжнародного права прав людини. Основою співтворчості є участь і розширення прав і можливостей людей, які мають життєвий досвід. Однак він йде далі, стверджуючи принцип, що інші учасники процесу охорони психічного здоров'я також повинні брати участь і мати можливість працювати не тільки з експертами з досвідом, а й один з одним.

Докази переваг

Співтворчість забезпечує низку переваг для всіх учасників (Social Care Institute for Excellence 2015). Ці переваги виникають на макро- або організаційному рівні та на мікро- або особистому рівні. Крім того, деякі переваги можуть впливати на обидва рівні.

Переваги для особистості

Співтворчість має багато переваг для людини (Bovaird and Loeffler 2013). Наприклад, співтворчість сприяє особистісному розвитку людини та допомагає їй досягти кар'єрних цілей, незважаючи на наявність проблем із психічним здоров'ям (Boyle et al. 2006; Salisbury 2020). Співтворчість - це механізм, за допомогою якого користувачів послуг цінують і роблять їх цінними в рамках служб охорони психічного здоров'я (Brudney and England 1983; NHS England 2015).

Олфорд (2014) припускає, що існує багато альтруїстичних за своєю природою мотивів для участі у співтворчості. Veebeejaun та ін. (2013) припускають, що ці альтруїстичні переваги виникають через використання досвідчених знань для створення нових знань, які можуть ненавмисно призвести до позитивних соціальних змін. Це не тільки розширює можливості та заспокоює користувачів послуг, але й підтримує людей у призначенні та успішному проходженні власного шляху до одужання (Spencer et al. 2013; Ewert and Evers 2014; Thorneycroft and Dobel-Ober 2015; Fisher et al. 2018; Norton 2021). Інші переваги співтворчості з точки зору людини включають покращення стану здоров'я та підвищення рівня знань про психічне здоров'я (Piper & Emmanuel n.d.).

Така навичка стосується і персоналу, якому також потрібно навчитися ефективно спілкуватися з користувачами послуг, про те, що саме співтворчість може допомогти покращити (Jones et al. 2020). Нарешті, у стосунках співтворчість дозволяє кожному зняти прикріплені до нього ярлики, так що за столом усім раді (Ewert and Evers 2014; NHS England 2015). Це також підтверджується висновками дослідження The Lancet Report on Reducing Stigma and Discrimination, в якому йдеться про те, що залучення людей, які мають життєвий досвід, зменшує стигму та дискримінацію.

ТПреваги для організації

Співтворчість також приносить користь організації, в якій вона впроваджується. По-перше, співтворчість є гнучкою/плинною. З академічної точки зору, така плинність представлена відсутністю загальноприйнятого визначення цього терміну. Відсутність чіткого визначення також може бути перевагою, оскільки така плинність дозволяє з'явитися цілій низці можливостей. Інші переваги співтворчості з організаційної точки зору можна побачити в статистиці госпіталізації. Спенсер та ін. (2013) визначили 30% зменшення кількості викликів швидкої допомоги та 50% зменшення кількості госпіталізацій як прямий результат співтворчості. Таким чином, співтворчість покращує надання послуг, що мимоволі покращує їхні результати (ОЕСР, 2011). Це можливо тому, що співтворчість трансформує терапевтичні відносини, роблячи їх більш інклюзивними для користувача, тим самим забезпечуючи відповідальність за свій шлях до здоров'я (Pestoff 2013). Таким чином, співтворчість є механізмом, за допомогою якого влада передається від постачальника до користувача (Bovaird and Downe 2008; Spencer et al. 2013; Beresford et al. 2021)

Подвійні вигоди

На додаток до вищезазначеного, існують певні переваги, які стосуються як організації, так і окремих осіб, що входять до її складу. Співтворчість включає всі внески в надання послуг з охорони психічного здоров'я (Bovaird and Loeffler 2013).

Саме завдяки такому вкладу користувачі послуг можуть краще зрозуміти сильні сторони, обмеження та функції системи (Локк і Швейгер, 1979). (Locke and Schweiger 1979; Hsu et al. 2012). Це дозволяє користувачам послуг краще висловлювати свої потреби в послугах (Hsu et al. 2012). Крім того, співтворчість дозволяє працівникам бути більш залученими до своєї роботи (Marks, 2008), що підвищує задоволеність роботою (Spencer et al. 2013).

Ця інклюзивність впливає зі здатності співтворчості створювати безпечний простір, де працівники можуть вільно виражати себе і свої труднощі (Norton 2021). Перевагою цього є розуміння прогалин у медичних знаннях, потребах в охороні здоров'я та вдосконаленні послуг, які в іншому випадку залишилися б незаповненими (Filipe et al. 2017). Цікаво, що співтворчість також має економічні та відновлювальні переваги (Департамент охорони здоров'я, 2006). Нарешті, співтворчість покращує досвід навчання для всіх учасників. Це було проілюстровано в коледжах відновлення, де співтворчість є важливим аспектом розробки, реалізації та оцінки програм відновлення (Hopkins et al. 2018).

Переваги для системи охорони здоров'я

Переваги для системи охорони здоров'я Процес співтворчості дозволяє розробляти нестандартні рішення для системи охорони здоров'я (Stock, C., Dias, S., Dietrich, T., Frahsa, A., & Keygnaert, I. 2021).

Жодні стандартні процедури не можуть бути оптимально застосовані до нових медичних послуг, до потреб і життєвого досвіду людей, а також до зростаючих вимог системи охорони здоров'я в гнучкий і ефективний спосіб. Залучення політиків, медичних працівників та закладів охорони здоров'я на етапі розробки є вирішальною перевагою. Саме спільна адаптація методів, процесів і рішень до системи охорони здоров'я, орієнтація на досвід, постійна увага до потреб, зв'язок думок і робочих процесів, а також тестування практик у реальних умовах дозволяють краще впроваджувати послуги (Dias et al. 2021; Choi et al. 2021; Onasanya et al. 2021). Це в кінцевому підсумку приносить користь системі охорони здоров'я та суспільству

Що мається на увазі під співтворчістю?

Співтворчість - відносно новий термін порівняно з більш відомим і широко вживаним терміном "копродукція". Концепція спільного виробництва та пов'язані з нею визначення почали з'являтися в літературі ще в 1977 році стосовно товарів і послуг, а конкретніше - стосовно державних послуг та охорони здоров'я. З часом концепція збагатилася принципами, цінностями та іншими критеріями, що визначають різні типи або рівні спільного виробництва. Згідно з літературою, співтворчість є частиною ширшого поняття "співвиробництво".

Принципи співтворчості

Визначення співтворчості, запропоноване Mental Health Europe, ґрунтується на семи принципах.

Різноманітність

Різноманітність та інклюзивність є важливими цінностями у співтворчості, тому важливо, щоб проекти/заходи враховували різноманітність.

Рівність

Жодна група чи особа не є важливішою за іншу групу чи особу. Усі рівні, і кожен має цінності, які він може привнести в процес, тобто власний досвід, знання, навички та уявлення.

Повага

Належна увага приділяється спільній роботі та спілкуванню в шанобливій і конструктивній манері.

Взаємність

це справжній обмін думками, почуттями і досвідом між членами групи, де відбувається взаємне навчання і розвиваються спільні значення. Це також принцип "скільки вкладаєш, стільки й отримуєш". Кожен хоче відчувати себе цінним і потрібним.

Розподіл повноважень

Розподіл повноважень визнає різні сфери експертизи, що призводить до демократичної спільної відповідальності за рішення.

Доступність

Доступність означає, що кожен має однакову можливість брати повноцінну участь у діяльності у спосіб, який йому найбільше підходить.

Прозорість

Весь процес спільно і чітко описаний і зрозумілий